

**R. P. Martini De Esparza Artieda, Navarri, Theologi Societ.
lesv, Cvrsvs Theologicvs**

iln decem Libros, & duos Tomos distributus, Ivxta Methodvm, Qva In
Scholis Societatis Iesv communiter traditur annis quaternis

Continens Secvndam Secvndæ, & Tertiam Partem D. Thomæ

Esparza Arteida, Martin de
Lugduni, 1666

XXIV. Vtrum sint plures species tristitiæ?

[urn:nbn:de:hbz:466:1-94839](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-94839)

tristitia, sicut comparatur calor afficiens aquam cum actione frige factiva, & congelatiua: quia calor aquae non solum contrariatur frigido congelenti, sed etiam actioni frige factivae, & congelatiuae. Quae ferè est responsio Diui Thomae ad hoc argumentum in praedicto articulo 6. ad 2. Patet igitur non posse, ex hoc capite, affectum tristitiae esse maiorem, ac intensiorem affectu delectationis.

Art. 3. Positio, & ablatio eiusdem boni sunt proculdubio aequales, quoad magnitudinem, & quantitatem, seu quasi quantitatem boni inducti, & exclusi, seu mali impediti, ac illati; quandoquidem terminus positionis, & ablationis est prorsus idem. Verum, quoad vim actiuam, ac motiuam est magna disparitas. Quia bonum quatenus ablatum, ac exclusum, nullam habet actiuitatem, nullamque vim motiuam, cum eatenus nullum habeat esse. Solum itaque mouere appetitum potest ipsum malum, & priuatum esse per rationem boni oppositi praecise, quatenus existentis intentionaliter in cognitione abstractiua sui, & rursus praecise, quatenus incompossibilis cum entitate nociua, eidemque repugnantis. Ex quo duplici capite ostensum est motionem appetitus ad tristitiam esse minorem per se, ceterisque paribus, quam motionem eiusdem ad delectationem. Conceditur itaque vnumquodque malum esse aequale bono, quod priuat, quod ad magnitudinem attinet vtriusque secundum se. Sed negatur eadem aequalitas sub conceptu causalitatis, ac motionis, & formaliter quatenus sunt causae tristitiae, & delectationis.

Ad 4. Distinctio doloris, & tristitiae interioris, & exterioris est purè materialis sub conceptu passionis. Quia vterque dolor, ac tristitia perinde existit in solo appetitu interiori, vt aduertit eo in loco D. Thomas. Distinctio igitur formalis solum est penes principium cognitionis mali. Dolor enim exterior dicitur, qui resultat in appetitu praecunte cognitione mali in sensu aliquo externo, eodemque malo afficiente immediate partem aliquam exteriori corporis. Dolor verò, & tristitia interior dicitur, qui consurgit in appetitu dependenter à cognitione mali concepta per intellectum, aut imaginationem, aut vtrumque, atque dependenter à malo quatenus nocente animae, atque repugnante formaliter appetitui. Quapropter, cum cognitio intellectus, necnon imaginationis sit maior, ac perfectior, quam cognitio sensus exterioris; & similiter malum animae, & appetitus praeualeat per se malo corporis, atque habitudinis exterioris; rectè statuitur à S. Doctore tristitiam interiorem esse per se maiorem exteriori. Sed non rectè subsumitur in obiectione, dolorem exterioriorem esse maiorem absolute delectatione, & exteriori, & interiori, cum solum per accidens, & secundum quid maior esse possit. Ad primam rationem in contrarium dictum iam est, malum dolentis non consistere in dolore ipso, & tristitia, sed in obiectione, ad quod consequitur is affectus, cum huius existentia, & subsequutio sit bona, & perfectiua ex suppositione illius. Dolor itaque exteriori non debet contraponi, & comparari delectatio siue exterior, siue interior, sed malo exteriori, quod tendit, & saepe sufficit, ad interitum, debet contraponi, & comparari bonitas vitae, de qua dictum est, esse maiorem delectationem per se, quam sit vlla exterior tristitia. Ad alteram rationem; dolor exterior procedit ex malo coniuncto corpori, atque exensione eius exteriori, quae pariter est maximè corporalis, eaque de causa, & non quia est maior per se, quam dolor interior, magis afficit corpus,

magisque nocet eidem, quam dolor interior. Quia verò anima, dum est vnita corpori, dependet, quoad suos actus à dispositione corporali; consequitur perturbatio vniuersalis, & impeditio omnis delectationis ex vehementi dolore exteriori, nisi subueniat cognitio reflexiua boni maioris redundantis ex passione mali, & doloris exterioris, vt contingit in Sanctis Martiribus, quorum delectatio ex bono intelligibili erat incomparabiliter maior, quam dolor exterior. Dolor itaque exterior solum per accidens potest esse maior, quam delectatio interior, modo superius explicato, art. 3.

Ad 5. Negatur effectum delectationis habere in sola superficie, atque tristitiam afficere intimius. Vterque enim, & interior afficit, & exterius, iuxta qualitatem obiectorum, sed fortius delectatio loquendo per se, vt dictum est. Locus Prouerborum suffragatur potius; quam contradicat huic veritati: Quia aetas florida constituitur per optimam constitutionem totius hominis, quoad interiora, & exteriora, nec flos, seu quasi flos, & prospera hilaritas exterior, subsistere potest absque interiori radice sana, & vigore interiori perfecto. Exsiccatio verò interior ossium est compossibilis cum accidentali aliqua bona dispositione exteriori. Non ergo tantum nocet per se tristitia, quantum prodest delectatio, si comparatio sit iusta, quoad vnumquodque bonum, & malum contrarium eidem soli secundum se.

Ad 6. Fortitudo non pugnat cum quolibet indiscriminatim dolore, & malo, sed cum eo solum, quod consistit in periculis mortis, quique ex iisdem suboritur. Temperantia verò soli resistit nimierati delectationis circa cibos, & venerea. Patet itaque comparationem non esse instam, & secundum idem. Contraponitur enim bono, & delectationi tangibile malum, & dolor interimentium. Vnde ea comparatio est abs re, nihilque concludit. Deberet enim ostendi actum fortitudinis esse affectum fortiorem, quam sit amor cuiusque erga se, cui commensuratur delectatio de vita, seu temporali, seu aeterna. Id autem est impossibile, vt per se patet.

QVÆSTIO XXIV.

Virum sint plures species tristitiae?

Videntur non esse. 1. Quia delectationes non multiplicantur specie, vt dictum est supra cum D. Thoma. Ergo nec tristitia. Patet consequentia, quia totidem sunt bona, & mala, eademque est diuersitas vtrorumque inter se, nec potest esse maior ex parte malorum, quam ex parte bonorum.

2. Si quæ daretur diuersitas specifica inter tristitias, proveniret necessariò ex sola diuersitate specifica malorum contristantium, ac proinde tot essent constituendae tristitiae specie diuersae, quot sunt obiecta contrstantia specie diuersa; Quorum enim verò specifica diuersitas excurrit propemodum in infinitum. Nemo autem admittit tantam multipliciter specierum tristitiae, atque est planè dissonum, vt admittatur.

Sed contra est 1. Quia Damasc. lib. 2. fidei orth. cap. 14. & Greg. Nyss. seu Nemes. lib. 4. Philof. cap. 12. assignant quatuor species tristitiae communiter ab aliis quoque receptas, anxietatem, acediam, misericordiam, inuidiam. Quibus alij adiungunt tres alias differentias, poenitentiam, nemesim, zelum.

zelum. Dantur igitur ex communi consensu plures species tristitiae.

2. Actus appetitus, sicut & sensus specificantur ex suis obiectis. Obiecta autem de quibus tristamur, distinguuntur specie multipliciter. Vulnus enim differt specie à febre, & similiter caritas à sorditate, necnon sitis à fame, & nimietas frigoris, à nimietate caloris, & sic de similibus. Necessario igitur est tristitias inde subortas, atque indidem specificatas, esse pariter specie diuersas.

Art. 1. Respondetur. Certum est, tristitiam, quae consequitur ad apprehensionem sensitiuam mali communem homini cum brutis, dissidere specie ab ea tristitia, quae consequitur ad apprehensionem intellectualem, seu cogitatiuam propriam hominis, adeoque superiorem apprehensione purè animali, ac brutali. Quia intellectus, & cogitatio fertur ad obiectum sub ratione formali diuersa ab ea, cuius percipiendae est capax sensus, quae est purè materialis. Ratio autem formalis diuersa ex parte obiecti inducit diuersitatem specificam in actus appetitus: qui videlicet feruntur ad obiectum, prout apparens in cognitione, & specificantur ex eodem quatenus ita apparenti. Quæstio itaque solum superest de multiplicitate specifica tristitiae, quae passio est, & præcisè quatenus est in appetitu sensitiuo.

Art. 2. Dicendum autem est cum D. Thoma qu. 35. art. 8. dolores, seu tristitias proprias appetitus sensitiui omnes esse eiusdem infimae speciei, sumpta distinctione specifica propriè, & strictè, distinguì verò specie quadrupliciter, sumpta distinctione specifica latè, & cum quadam solum appropriatione. Probat utraque pars, quia ratio specifica consistit in additione ad genus. Duplìciter autem contingit superaddi aliquid generi. Primum enim potest fieri additio alicuius pertinentis per se ad ipsum genus, quodque virtute, & potentialiter contineatur in genere, & per quod proinde perficiatur ratio generica, ad eum modum, quo materia perficitur per formam suam, atque eiusmodi additio, siquidem fiat cum diuersitate mutua rationum, quae adduntur, sufficit ad diuersitatem specificam, vt tradit Philof. lib. 8. Metaph. tex. 10. & 11. Si autem additio fiat secundum aliquid extraneum, respectu generis, nec in eo virtualiter contentum, aut perfectiuium eiusdem secundum suam rationem formalem, cui est secundus superaddendi modus; non sufficit ad diuersitatem specificam propriè talem, sed solum ad diuersitatem similem diuersitati specificæ, adeoque sufficit ad diuersitatem specificam solum latè, ac impropiè talem.

Art. 3. Iam diuersitas inter tristitias, quae habent rationem passionis, suntque propriæ appetitus sensitiui, nunquam superaddere potest quidquam pertinens per se ad rationem communem tristitiae, atque in eadem ratione communi virtualiter contentum. Quia omnes tristitiae appetitus sensitiui afficiunt animal eodem prorsus modo, atque inducunt transmutationem corporalem eiusdem prorsus rationis, vt insinuatum est supra, & apparebit magis ex quaest. 26. solaque potest intercedere diuersitas penes magis, & minus eiusdem omnino rationis. Quod diuersitatis genus non sufficit ad distinctionem specificam, vt dictum est quaest. 4. de Ang. ad 3. & communiter docetur ab omnibus. Quapropter diuersitas specifica obiectorum contristabilium se habet purè materialiter, sicut dictum est supra de delectabilibus, respectu actuum appetitus sensitiui, quae passiones sunt. Quia videlicet virtus actiua, ac motiua, ex qua sola formaliter dependet vnitas, & distinctio specifica effectuum, est in-

hilominus vniformis, vt apparet ex transmutatione corporali, quae solum differt penes plus, & minus eiusdem rationis, propter diuersitatem qualemcumque malorum plus, aut minus contristantium. Patet igitur nullam esse diuersitatem specificam propriè talem inter tristitias, quae passiones sunt.

Art. 4. Diuersitas autem quasi specifica, & impropiè talis, qualis censetur diuersitas specifica ignis in carbone, & flamma, nempe per applicationem rationis communis ad aliquid extraneum diuersum diuersitate specifica propriè tali, contingit in tristitiis duplici ex capite. Ex parte nimirum obiecti, quod est causa tristitiae, & ex parte effectus consequentis ad eandem. Ex parte quidem obiecti, duplici rursus modo. Quia obiectum tristitiae est malum proprium contristati. Quædam autem tristitia est de malo quidem, sed alieno, & non immediate proprio contristati, solumque reputato tanquam proprio propter coniunctionem amoris, aut amicitiae, aut concupiscentiae. Atque per hoc efficitur species peculiaris tristitiae, quae dicitur misericordia. Quædam verò alia tristitia est, quae non est immediate de malo, nec de proprio, seu bono, seu malo, sed de bono alieno, reputato tanquam malo proprio propter odium bene habentis, atque eatenus excellentis contristato, eundemque deprimentis comparatione sui. Atque per hoc efficitur peculiaris alia species tristitiae, quae dicitur inuidia. Ex parte effectus tristitiae duplex similiter existit differentia: quia effectus tristitiae consistit in quadam fuga appetitus, respectu mali contristantis. Tristitia autem aliquando est coniuncta cum impossibilitate fugiendi malum, quod contristat. Atque per hoc efficitur species tristitiae, quae dicitur anxietas, seu angustia, & græcè achos, nempe affectus aggrauans animum absque ullo aditu refugij, omnique destitutus spè, & possibilitate euadendi. Aliquando verò deest tristitia, non solum ratio, & possibilitas fugæ, sed etiam motus membrorum exteriorum, & possibilitas eadem mouendi vsque adeò, vt ne vocem quidem emittere possit contristatus. Atque per hoc efficitur species tristitiae, quae dicitur acedia, cui nec conuenit ratio fugæ, nec secundum suam rationem differentialem est in appetitu, sed in membris exterioribus corporis.

Art. 5. Istiusmodi porro differentiae notantur à Damasceno, & Gregorio, aliisque communiter in tristitiis potius, quam in delectationibus. Quia, vt aduertit D. Thomas in dicto art. 8. ad 1. ex Dionysio cap. 4. de diu. nom. part. 4. bonum, quod pertinet ad delectationem dicitur vno modo, malum verò multifariam. Cuius vltior ratio est, quod dicit idem Dionysius, bonum esse ex integra causa, malum verò ex quocumque defectu. Hinc enim fit circumstantias peculiares mali sufficere singulas ad speciale quoddam genus mali; cum proportionales circumstantiae boni seorsim consideratae non similiter sufficiant ad constituendum seorsim bonum quoddam speciale. Quia verò eiusmodi circumstantiae mali praesentis, atque actualiter contristantis reuocantur omnes ad praedictas quatuor differentias, vt patet ex facta sufficienti partium enumeratione, tum ex parte obiecti, tum ex parte effectus tristitiae; propterea merito distinguuntur communiter solae praedictae quatuor species. Nempe tres aliae differentiae, quae assignari solent, poenitentia, nemesis, & zelus ex Philof. 2. Rhet. cap. 9. & 11. reuocantur facile ad species iam expositas, cum D. Thoma in dicto art. 2. ad 2. Et quidem poenitentia, quatenus est passio, non est tristitia de malo praeterito, seu de praeterita mala

mala operatione, nisi præcisè quatenus inde resultat & adest actualiter aliquod malum præsens. Dictum namque est supra, malum purè præteritum, & ex quo nulla superest amplius ratio nocimenti præsentis, esse potius materiam, & causam delectationis. Igitur poenitentia passio solum differt à tristitia communiter dicta, connotatione merè accidentali, & materialiter se habente ad conceptum tristitiæ. Nemesis vero, quæ est de alieno bono temporali, quatenus afficiente, ac perficiente indignum, & zelus, qui pariter est de bono alieno, quatenus comparato cum defectu eius in nobis, vix quidquam differunt ab invidia, ut patet ex præmissa eius explicatione, ideoque comprehenduntur, & sufficienter subintelliguntur sub eadem specie inuidiæ, quæ passiones sunt. Atque per hæc patet sufficienter quid dicendum sit ad rationes dubitandi in utramque partem.

QVÆSTIO XXV.

Utrum solum malum præsens cognitum sit causa tristitiæ?

Videtur non esse. 1. Quia quæ non minuunt causam, non minuunt effectum eius necessarium. Plura autem minuunt tristitiam, quæ non minuunt malum præsens, neque quoad malitiam eius, neque quoad præsentialem. Tristitia enim minuitur per fletum, per compassionem amicorum, per contemplationem veritatis, per somnum, & balnea, ut docet D. Thomas quæst. 38. ab articulo 2. Nihil autem horum minuit malum, de quo est tristitia. Non quidem fletus: Quia ipsum malum est causa flendi. Nulla vero causa minuitur per suum effectum, sed iuuatur magis, atque perficitur. Similiter compassio amicorum non minuit, sed potius auget malum amici patientis. Non quidem minuit, quia compassio est affectus minimè actiuus ex suo conceptu vniuersali, atque ut esset actiuus, sepe compassio est circa malum irremediabile, ac inuariabile, ut circa mortem parentis, & similia, & circa tale malum compassio solet esse maior. Auget verò malum eadem compassio, quia vnusquisque reputat, tanquam particulare proprium malum, amicos suos tristari, ac perturbari, quod est proprium compatientis. Augetur igitur malum patientis per passionem tristitiæ inde redundantis in amicos, eòdemque tribulantis. Manifestius porro videtur contemplationem veritatis nihil valere ad diminutionem mali non consistentis in ignorance, aut inconsideratione eiusdem veritatis. Quia contemplatio veritatis est propria intellectus speculatiui, qui nihil operatur, ideoque nullum malum, nullamque partem mali amoliri potest, præterquam in genere causæ formalis, ut habetur ex Philof. lib. 3. de anima tex. 58. Præterea contemplatio veritatis est in intellectu. Malum, vero, de quo est passio tristitiæ, inest corpori, ac sensui. Quæ autem sunt in diuersis subiectis non opponuntur inuicem, ideoque neutrum eorum minui potest per alterum. Denique somnus, & balnea non medentur cuicunque malo, sed soli indispotioni cuidam corporali; & tamen dicuntur à D. Thoma art. 5. mitigatiua tristitiæ, tanquam remedium eius vniuersale. Ergo causa vniuersalis, & adæquata tristitiæ, non est solum malum præsens, siquidem, hoc minimè diminuto, fieri potest multipliciter, ut illa nihilominus minuat.

2. Plura è conuerso sunt causa doloris, & tristi-

tiæ, quæ non sunt causa vilius mali præsentis, nec secundum se præcisè habent vllam mali præsentis rationem. Quia concupiscentia, & appetitus vnitatis, atque potestas, cui resisti non potest, sunt causa tristitiæ, ut tradit D. Thomas quæst. 36. ab art. 2. ex August. dicente, quoad concupiscentiam in Enchir. cap. 24. *Subintrantibus ignorantia agendarum rerum, & concupiscentia noxiarum, comites subinferuntur error, & dolor*, nempe dolor concupiscentiæ, sicut error ignorantia: quoad appetitum verò vnitatis lib. 3. de lib. arb. cap. 23. *Ex dolore quem bestia sentiunt, satis apparet in regendis, amandisque suis corporibus, quam sint anime appetentes vnitatis. Quid enim est aliud dolor, nisi quidam sensus diuisionis vel corruptionis impatiens?* ac demum, quoad potestatem præualentem, lib. de natura boni cap. 20. *In animo dolorem facit voluntas resistens potestati maiori. In corpore dolorem facit sensus resistens corpori potentiori.* Nihil autem horum trium habet rationem mali præsentis. Non quidem concupiscentia, & appetitus vnitatis: quia utraque consistit in prosecutione boni, ac proinde utraque est bona secundum se. Bonum autem, nec est malum, nec pars, aut augmentum mali. Sed neque potestas, cui resisti non potest, habet rationem mali præsentis. Quia solus effectus talis potestatis, & non ipsa potestas secundum se, nocet ei, qui resistere non potest. Ergo vis causatiua tristitiæ conuenit aliis præter malum præsens.

3. Vnaquæque tristitia, & delectatio illi directè contraria sunt de eodem, ut apparet ex quæst. 22. Delectatio autem est de bono præsentis, ut dictum est supra. Ergo tristitia est de bono absenti, deque eius absentia immediatè, ac formaliter, & non de malo, per quod excluditur, & fit absens ipsum bonum. Confirmatur ex Augustino lib. de octo quæst. Dulcitij cap. 1. ubi dicit dolorem esse de amissione bonorum temporalium. Confirmatur rursus, quia amor est causa tristitiæ, sicut & aliarum omnium passionum, ut dictum est supra. Amor autem est de solo bono. Ergo tristitia est de sola amissione boni.

4. Malum præsens, quod succedit bono præhabito, & de quo delectati sumus, magis contristat, quam quod opponitur bono nondum habito, & de quo nondum vnquam delectati sumus, ut docent experientia, & D. Thomas quæst. 36. artic. 2. C. fine. *Miserius nempe est perdidisse, quam omnino non accepisse*, ut dicit Tertull. de poenit. longè post med. Bonum autem, quod opponitur malo præsentis, fuisse, vel non fuisse præhabito, atque possessum, nihil variat rationem mali præsentis, nec ipsum auget, aut minuit vlla ex parte, quia quoduis malum æque priuat bono opposito, ac proinde æque nocet in vtriusque euentu, ut per se patet. Pauperes enim æque priuat diuitiis, siue præhabitis illæ fuerint, siue non fuerint, & similiter de infamia, respectu honoris, & bonæ famæ, deque aliis eiusmodi. Ergo malum præsens non est tota causa, cui commensuratur tristitia, tanquam effectus ipsius secundum se præcisè.

5. Delectatio præterita sepe est causa tristitiæ præsentis: quia *malus tristatur, quoniam delectatus est*, ut dicit Philof. lib. 9. Ethic. cap. 4. Et confirmatur, quia poenitentia est species quædam tristitiæ, ut dictum est in quæstione præcedenti, Poenitentia autem versatur circa delectationes præteritas. Delectatum autem esse non est malum præsens, sed præteritum: Quia totum malum conueniens malæ delectationi præterit prætereunte ipsa delectatione, cui inest, nec nocet vlla delectatio, quando iam non adest, sed solum nocere potuit, quando aderat. Ergo tristitia non est de solo malo præsentis.

6. Iacula